

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

ΜΕ ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ

 ΙΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / **ΕΘΝΙΚΟ ΊΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ**

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα

τηλ. (+30) 210- 72 73 554 - φαξ (+30) 210- 72 46 212

e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960- 7916-52-5

ISBN Α΄ τόμος 978-960- 7916-53-2

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / 103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ – ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τόμος Α΄
Εισαγωγικά κείμενα
Α - Δ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Σχεδιασμός, επιμέλεια παραγωγής, επιμέλεια έκδοσης

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΓΙΟΥΛΙΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Οργάνωση έκδοσης, τυπογραφικές διορθώσεις

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ

Επιμέλεια εικονογράφησης

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Art director / καλλιτεχνική επιμέλεια

ΛΑΜΠΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Σάρωση και επεξεργασία εικόνας

ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φωτογραφήσεις

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Γραμματεία

ΜΑΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΚΕΛΛΥ ΑΓΓΕΛΗ

Εκδοτική παραγωγή και διβλιοδεσία

Μ. ΤΟΥΜΠΗΣ ΑΕ, ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1996»

Προλεγόμενα

Εισαγωγικά κείμενα: Τα ιστορικά του ελληνικού Τύπου, 1784-1974

Οι συνεργάτες του τόμου

Εκδοτικό σημείωμα

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Α-Δ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Ε-Κ

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Λ-Π

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Ρ-Ω

Λήμματα Α-Ζ (Ξενόγλωσσοι τίτλοι)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Οι Ενώσεις Τύπου

Περίγραμμα νομοθεσίας περί Τύπου

Βιβλιογραφία

Ευρετήριο τόπων έκδοσης

Φωτογραφικό ένθετο

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αθηνών, του Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, της Αρχαιολογικής Εταιρίας, της Εταιρίας Προστασίας Ιστορικού Χώρου της Ελλάδος και πολλών άλλων.

Για τη μακρά συνέχει με τη συνέπεια στον εκδοτικό χώρο, τιμήθηκε με τον Έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών κατά την 25ετηρίδα της *Βιομηχανικής Επιθεωρήσεως* και με το Βραβείο (από κοινού με τον Κωνσταντίνο Βοβολίνη) για το *Μέγα Ελληνικών Βιογραφικών Λεξικών* (1964). Παρασημοφορήθηκε με το Χρυσό Σταυρό του Βασιλικού Τάγματος Γεωργίου Α΄, το Μετάλλιο του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού Πολέμου, το Μετάλλιο της Εθνικής Αντιστάσεως, το Χρυσό Μετάλλιο Δημοσυγκμηκής Δράσεως κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒ (ιδίωχεια βιογραφικά σημειώματα του Σπύρου Βοβολίνη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια Παπυρος-Λαρούς World Biography*, 1952 *Δελτίον Διοικήσεως Επιθεωρήσεως*, αρ. 11 (Απρ. 1963): π. Αλφα, τχ. 31 (6 Ιαν. 1966): εφ. Τηλέγραφος, 3 Μαΐου 1968: *Βιογραφικό Λεξικό Προσωπικότητων Who's Who 1978: Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*.

ΓΕΩΡΓΙΑ Μ. ΠΑΝΣΕΛΙΝΗ

Βιοτιία

Εφημερίς του λαού. Θήβα, 8 Οκτ. 1874 - 20 Νοε. 1877, αρ. φ. 1-134. Εκδότης-συντάκτης: Λουκάς Γ. Μπέλλος (έως Μάιο 1876 και από Ιουλ. 1877 έως το τέλος). Συντάκτης: Δημήτριος Γ. Μπέλλος και Λουκάς Κατσίνας. Μότο: «Ο Πανοικταϊσμός είναι ο ασπονδότετος του Ελληνισμού και της Ανατολής εν γένει: πολέμιος και ο μέγιστος και επικινδυνωδέστατος σκόπελος, απ' ου δέον να προφυλαττώμεθα άγρυπνον τον νουν προς τον επικρεμάμενον κίνδυνον τηρούντες, και τας υλικάς και ηθικάς ημών δυνάμεις κατεσκευασμένως εντεινοντες και ρυθμιζοντες» (αρ. φ. 15-134). «Εκδόδιόμην εις της εβδομάδος» (όχι συγκεκριμένες μέρες), εκδίδεται άτακτα προς το τέλος (κάποτε δεκατηνήμερη), τετρασέλιδη (εξέδιδε και δισέλιδα δικαστικά παρατηρήματα), δις-σηλη, διαστάσεων 27,7x19 εκ. Ετήσια συνδρομή Θηβών 10 δρχ., εξαμηνιαία 6 δρχ.. «εν ταις άλλαις επαρχιαίς» 12 και 7 δρχ. αντίστοιχα. Συνδρομές εξωτερικού: «η εν Θήβαις προστιθεμένων των ταχυδρομικών τελών». «Πάσα διατριφή, σύμφωνος προς τας αρχάς της ΒΟΙΩΤΙΑΣ, δημοσιεύεται δωρεάν, ως πάσα δικαία καταγγελία παντός πολίτου, κατά δημοσίον ή δημοτικόν υπαλλήλου». Τυπωνόταν στο δηβαϊκό τυπογραφείο «Ο Κάδμος».

Η πρώτη πολιτική εφημερίδα που εκδόθηκε στην πόλη της Θήβας. Σύμφωνα με το προγραμ-

ματικό της άρδρου, «εύχεται όπως διατηρήση ακμαίαν την νεότητά της, ην νυν συνωσιδάνεται, και αμόλυντον τον βίον της, από του τυφλού φανατισμού και του εμπαιδούς φατριασμού, καθ' ων νυν τολμά να υποσχεθη ότι θέλει αντιτάξει τα στήθη της απόφασην ακράδαντον έχουσα ν' αποδέση τον κάλαμον άμα ήδελεν αισθανθή ευαυτην ασθενεστέραν προς τοιούτον αγώνα, δι' ο ως εκ προσηού επιτραπήτω αυτή να καιχηθή ότι δεν θέλει δοκιμάσει μεγάλας δυσκολίας: διότι ουδέν συμφέρον ατομικόν ούτε ηθικόν ούτε υλικόν την συνδέει προς την δημοσιογραφίαν».

Η ύλη της παρουσιάζεται με μορφή αρκετά σταθερή και συγκροτημένη. Την πρώτη και δεύτερη σελίδα καταλαμβάνει το κύριο άρθρο, το οποίο αφορά συνήθως ένα θέμα διεθνούς ενδιαφέροντος που σχετίζεται με την τύχη της Ελλάδας και του ελληνισμού γενικότερα («Η Πυξίς ή προορισμός της Ελλάδος», αρ. φ. 1-7, 9, 12, 14), καθώς η αφύπνιση του βουλγαρικού εθνικισμού και η υποστήριξη του από τη Ρωσία ενεργοποιεί αντισλαβικά αντανაკλαστικά, γεγονός που αποπλώνεται με ενέργεια στο παραδεμά της. Στη στήλη «Διάφορα» δημοσιεύονται οι τοπικές ειδήσεις,

όπου προβάλλονται ιδιαίτερα θέματα σχετικά με την αγροτικές καλλιέργειες και τους γεωργούς, την εκπαίδευση και τα σχολεία της περιοχής, τις ανασκαφές, την τύχη των αρχαιολογικών ευρημάτων, την αρχαιοκαπηλία καθώς και ζητήματα που αφορούν την καθημερινότητα των πολιτών, ενώ δεν λείπουν και οι αστυνομικές ειδήσεις. Στη στήλη «Εμπορικά» (εμφανίζεται ανά τακτά διαστήματα) δημοσιεύεται κατάλογος με τις «τιμές προϊόντων στην Αγορά των Θηβών ανά εκάστη οκά». Ακόμη, στις σελίδες της φιλοξενεί ανακοινώσεις (του Φιλοπροόδου Συλλόγου «Επαμεινώνδας», του Σχολείου του Λαού κ.ά.), σχολιασμένα αποσπάσματα άλλων εφημερίδων, επιστολές αναγνωστών σχετικά με δημοσιεύματά της, ελάχιστα επετειακά ποιήματα, επικηδείους και λίγες διαφημίσεις. Στην τελευταία περίοδο η εφημερίδα καθιερώνει τις στήλες «Τηλεγραφήματα» και «Νεώτερα Εξωτερικά Ειδήσεις».

Στις 16 Οκτωβρίου 1877 (αρ. φ. 133) αναγγέλλει στο αναγνωστικό κοινό το ότι «το γραφείο της μεταβάλλεται εις παντοπωλείον, ένθα θα πωλώνται εις μεγάλας ποσότητας ζάχαρη, ρύζι, μακαρόνια και τα παρόμοια ίτινα μόνα έχουσι πέρασιν και ζήτησιν σήμερον εν Ελλάδι, ενώ δια τ' άλλα φρόνιμον είναι ν' ακολουθή την σοφήν του εκδότου της "Βοιωτίας" ρήσιν μη "συσκελιτζεσαι"». Το επόμενο φύλλο της θα είναι και το τελευταίο χωρίς καμία άλλη ειδοποίηση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάκης Λάμπας, *Ρομειώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959, σ. 119-126.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Βόμβα

Αθήνα, 29 Μαΐου - 17 Ιουλ. 1849. Εκδότης: [Κυρίτσης]. Υπεύθυνοι συντάκτες: Σταύρος Βοϊκόπουλος (αρ. φ. 1, 29 Μαΐου 1849), Σωτήριος Ευσταθίου (αρ. φ. 2), Σωτήριος Ευσταθίου (αρ. φ. 3, 12 Ιουν. 1849). Μότο: «Ο Τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία δεν επιτρέπεται. (Αρθ. 10, § 2, Ελλ. Σύνταγμα)» και «Η τήρησις του Συντάγματος αμειρούται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων (Αρθ. 107, Ελλ. Σύν.)». Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίστυλη, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά. Ετήσια συνδρομή: 12 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται.

Πολιτική και σατιρική εφημερίδα που εκδόθηκε την εποχή που μεσουρανούσε η **Τρακαρούκα*. Η ύλη της, συνήθως όχι έμμετρα, ήταν σχολογραφική αρθρογραφική γραμμένη με χιούμορ. Η πολι-

τική της τοποθέτηση ήταν αντιμοναρχική, με δύο συνταγματικές υπομνήσεις στην προμετωπίδα. Ο τίτλος της αποτελούσε σύνθεση καλλιτεχνικών αρχιγραμμάτων, ενώ στην πρώτη σελίδα έφερε διακοσμητική ταινία εντός της οποίας αναγραφόταν «Θεός - Ελευθερία - Λαός». Σε σχόλιο της εφημερίδας *Τρακαρούκα* (αρ. φ. 26, 22 Ιουν. 1849) σημειώνεται η πληροφορία ότι εκδότης της ήταν κάποιος ονομαζόμενος Κυρίτσης, με το παρωνύμιο «Βαρδαμπόμπας».

Οι λειζάντες στις γελοιογραφίες ήταν χειρόγραφοι, όπως και σε άλλα σατιρικά φύλλα, για λόγους τεχνικούς, καθότι η στοιχειοθετημένη λειζάντα κάτω από τη λιθογραφία απαιτούσε διπλό «τράβηγμα». Οι γελοιογράφοι της εποχής απέφενγαν να υπογράφουν τις λιθογραφίες, για να μην υποστούν τις συνέπειες των νόμων περί Τύπου της οθωμανικής περιόδου για όποιον «δια συγγραμμάτων ή εικονικών παραστάσεων [...] συκοφαντήσει, εξυβρίση ή εμπαιξή περιφρονητικώς» τα μέλη της βασιλικής οικογένειας, της κυβέρνησης, τις κεφαλές ξένων επικρατειών κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (29 Μαΐου - 12 Ιουν. 1849, αρ. φ. 1, [2], 3).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 97· Α. Σπ. Σκανοδάς, «Ο Ελληνικός Τύπος κατά την περίοδον της βασιλείας του Όθωνος, 1832-1862», *ΔΙΕΕΕ (Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος)*, τ. 19 (1969) και σε ανάτυπο Δ. Σαπρανιδής, *Ιστορία της πολιτικής γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1975, σσ. 57-59, 76· του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμειροβήτησης*, Αθήνα 2001, σ. 53-56 κ.α.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

